

***Hulâşatü siyeri seyyidi'l-beşer* Örneğinde Muhibbüddin et-Taberî ve Siyer Yazıcılığı**

Ahmet Duman | <https://orcid.org/0000-0002-9958-4530>
ahmet.duman@diyanet.gov.tr
 Diyanet İşleri Başkanlığı | <https://ror.org/007x4cq57>
 Ankara, Türkiye

Öz

Hz. Muhammed'in hayatı başta sahabe ve sonraki dönemlerdeki Müslümanlar olmak üzere günümüze kadar insanların dikkatini her zaman çekmiştir. İlk dönemlerden itibaren Müslümanlar Hz. Peygamber'in siyerini öğrenme ve öğretme çabasıyla eserler kaleme almaya çalışmış, bu çalışmalar neticesinde ilk eserler ortaya çıkmıştır. Özellikle Abbâsîler döneminden başlayarak artan siyer yazıcılığında telif edilen eserlerin sayısı Memlûkler döneminde önemli derecede çoğalmıştır. Ayrıca telif edilen eserlerin sayılarındaki artış ve konularda meydana gelen genişlemelerle birlikte telif edilen eserlerin hacimleri de artmıştır. Hem eserlerin çoğalması hem de râvi zincirleri ve konu üzerindeki ilmi tartışmaların artması, okurlar açısından bazı sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Bu ve benzeri nedenlerle müellifler, bazen geniş hacimli eserlerini kısa ve öz olarak tekrar yazmışlar bazen de müstakil olarak muhtasar eser telif etmişlerdir. Hz. Peygamber'in hayatını ele alan muhtasar siyerlerin sayısı Memlûkler döneminde giderek artmıştır. Bu dönemde *Hulâşatü siyeri seyyidi'l-beşer* adlı eseriyle siyer ilmine katkı sunan müelliflerden biri de Muhibbüddin et-Taberî'dir (öl. 694/1295). Farklı ilim alanlarında eserler telif eden Taberî, Mekke'de ilmi geleneğe sahip bir ailede yetişmiş, önemli ilim adamlarından ders almış ve yetiştirdiği öğrenciler ile de adından söz ettirmiştir. Hz. Peygamber'in siyerini kısa ve öz olarak *Hulâşatü siyeri seyyidi'l-beşer* adlı eseriyle çeşitli yönlerden ele almıştır. Müellifin özellikle siyer alanındaki bu eseri üzerine herhangi bir çalışma yapılmaması bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. Ayrıca çeşitli ve önemli görevler üstlenerek insanlara hizmet etmiş ve eserleriyle topluma yön vermiş kimselerin hayatları ve eserleri, alana katkılarının tespiti ve tekrar ilim dünyasına sunulması önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma sayesinde Taberî'nin tanıtılması, kişiliği, ilmi birikimi ve alana katkısının ortaya konması hedeflenmiştir. Haddi zatında Hz. Peygamber ve ailesi hakkında çeşitli çalışmaları olan müellif, *Hulâşatü siyer*'inde diğer eserlerinden alıntı yapmadan, farklı rivâyetlere yer vererek, kendi düşünce dünyası çerçevesinde özgün bir eser telif etmiştir. Bu çalışmada *Hulâşatü siyer*, metodu, muhtevası ve kaynakları açısından incelenecek ayrıca müellifin Hz. Peygamber tasavvuruna değinilecektir.

Anahtar Kelimeler

Siyer, Muhibbüddin et-Taberî, *Hulâşatü siyer*, Muhtasar, Memlûkler

Öne Çıkanlar

- Muhibbüddin et-Taberî'nin *Hulâşatü siyer* adlı eseri, metodu, kendine özgü üslûbu ve farklı rivâyetleri ihtiva etmesi bakımından diğer muhtasar siyer kitaplarından ayrılmaktadır.
- Memlûkler döneminde muhtasar siyer yazıcılığı türünde telif edilen eserlerin sayısında önemli bir artış olmuştur.

- *Hulâsatü siyeri seyyidi'l-beşer* muhtasar olmasına rağmen özgün olarak kaleme alınmış farklı rivâyetleri içeren ve halkın anlayacağı sade bir dil ile yazılmıştır.
- *Hulâsatü siyeri seyyidi'l-beşer* hem yazıldığı dönemde hem de sonrasında kendisinden istifade edilen ve bu anlamda kaynak olarak kullanılan bir eser olmuştur.

Atıf Bilgisi

Duman, Ahmet. “Hulâsatü siyeri seyyidi'l-beşer Örneğinde Muhibbüddin et-Taberî ve Siyer Yazıcılığı”. *Eskiye*ni 49 (Haziran 2023), 417-435.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1224146>

Geliş Tarihi	25 Aralık 2022
Kabul Tarihi	30 Mayıs 2023
Yayın Tarihi	30 Haziran 2023
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: İki İç Hakem (Editörler – Yayın Kurulu Üyeleri) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Etik	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	eskiyenedergi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

Muḥibb al-Dīn al-Ṭabarī and Historiography of Sīra in the Example of *Khulāṣat siyar sayyid al-bashar*

Ahmet Duman | <https://orcid.org/0000-0002-9958-4530>

ahmet.duman@diyanet.gov.tr

Presidency of Religious Affairs | <https://ror.org/007x4cq57>

Ankara, Türkiye

Abstract

The life of Prophet Muhammad has always drawn people's attention, including the companions and Muslims in later periods up until today. From the early periods onwards, Muslims have endeavored to learn and teach the Sīra of Prophet Muhammad, and attempted to write works on it. As a result of these efforts, the first works have emerged. Especially starting from the Abbasid period, the number of written works on the life of the Prophet Muhammad, known as Sīra, has increased, and during the Mamluk period, the number of authored works has significantly multiplied. In addition, with the increase in the number of written works and the expansion of their topics, the volumes of the authored works have also increased. The increase in the number of works and the scholarly debates on the chain of narrators and the subject matter have brought some difficulties for readers. For this and similar reasons, authors have sometimes rewritten their extensive works in a concise and brief manner, and sometimes they have written independent concise works. The number of concise Sīra works focusing on the life of Prophet Muhammad increased during the Mamluk period. One of the scholars who contributed to the Sīra field with his work, *Khulāṣat siyar sayyid al-bashar*, was Muḥibb al-Dīn al-Ṭabarī. al-Ṭabarī, who wrote works in different fields of knowledge, grew up in a scholarly family in Mecca, received education from important scholars, and also made a name for himself with his students. The author has approached the life of Prophet Muhammad in a concise and comprehensive manner through his work titled *Khulāṣat siyar* from various aspects. The author has approached the life of Prophet Muhammad in a concise and comprehensive manner through his work titled *Khulāṣat siyar* from various aspects. The lack of any study on this work of the author, especially in the field of Sīra, has been identified as a deficiency. In addition, it is important to identify and reintroduce the lives and works of individuals who have served people through various important roles and guided society with their works, and to determine their contributions to the field. Therefore, this study aims to introduce al-Ṭabarī, an important scholar of his time, and to reveal his personality, scholarly background, and contributions to the field. The author, who had various works on Prophet Muhammad and his family, wrote an original work within the framework of his own intellectual life in *Khulāṣat siyar*, without quoting from his other works and including different narrations. In this study, *Khulāṣat siyar* will be examined in terms of its methodology, content, and sources. Additionally, the author's view of Prophet Muhammad and his contribution to the field of Sīra will be evaluated.

Keywords

Sīra, Muḥibb al-Dīn al-Ṭabarī, *Khulāṣat siyar sayyid al-bashar*, Concise, Mamluks

Highlights

- The book *Khulāṣat siyar sayyid al-bashar* by Muḥibb al-Dīn al-Ṭabarī stands out from other concise biographies of the Prophet in terms of its methodology, unique style, and inclusion of different narrations.
- One of the types of Sīra writing is concise Sīra writing, and there has been a significant increase in the number of works written in this style during the Mamluk period.
- Although concise, *Khulāṣat siyar sayyid al-bashar* was original and written in a simple language that the people could understand, and included different narrations.
- *Khulāṣat siyar sayyid al-bashar* has been a work that was used both during and after it was written and used as a source in this sense.

Citation

Duman, Ahmet. “Muḥibb al-Dīn al-Ṭabarī and Historiography of Sīra in the Example of *Khulāṣat siyar sayyid al-bashar*”. *Eskiyeni* 49 (June 2023), 417-435.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1224146>

Date of submission	25 December 2022
Date of acceptance	30 May 2023
Date of publication	30 June 2023
Reviewers	Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) Double anonymized - Two External
Review reports	Double-blind
Plagiarism checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Complaints	eskiyenedergi@gmail.com
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 . https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

Giriş

Hz. Muhammed'in ailesine, ashabına ve diğer topluluklara karşı tutum ve davranışlarının nasıl olduğu, İslam'ı tebliğ için yaptığı mücadeleleri, gazveleri kısacası her yönüyle yaşantısı Müslümanların merakını celb etmiştir. Bu nedenle onu örnek almak ve onun hayatını her yönüyle öğrenmek isteyen başta sahabe ve tâbiun olmak üzere Müslümanlar ilk yazılı metinleri oluşturmuşlardır.

Hz. Muhammed'in hayatı hakkında çok sayıda müellif tarafından farklı ilim alanlarında eserler telif edilmiştir. Daha Hz. Peygamber döneminde ashâb-ı kirâmın, onun hayatı hakkında bazı bilgileri aktardığı görülmektedir. Sahâbîlerden Sa'd b. Ubâde (öl. 14/635 [?]), Sehl b. Ebû Hasme el-Ensârî (öl. 41/661 [?]), Abdullah b. Amr b. Âs (öl. 65/684-85), Berâ b. Âzib (öl. 71/690 [?]), Alâ b. Hadramî (öl. 21/642) gibi sahabîleri Hz. Peygamber'in siyerine dair ilk bilgileri yazıya aktaranlara örnek olarak verebiliriz. Sonra ise Urve (öl. 94/713), Zührî (öl. 124/742), Musa b. Ukbe (öl. 141/758), İbn İshâk (öl. 151/768) gibi isimleri zikredebiliriz. Sonraki dönemlerde ise Hz. Peygamber'in hayatına dair eserlerin sayısı gitgide artmıştır.¹ Her dönemde müellifler edindiği bilgi ve belgeler doğrultusunda kendi zihin dünyalarına göre Hz. Muhammed'in hayatını ele almaya çalışmışlardır. Bu müelliflerden biri de Memlükler döneminde Mekke'de yaşayan Muhibbüddin et-Taberî'dir.

Bu makalede Eyyûbîler döneminin sonları ile Memlükler döneminin ilk zamanlarında Mekke'de yaşamış birçok ilim dalında önemli eserler telif etmiş, alanında meşhur ilim adamlarından ders almış Ebu'l-Abbâs (Ebû Ca'fer) Muhibbüddin Ahmed b. Abdullah b. Muhammed et-Taberî el-Mekkî olarak bilinen müellifin hayatı, ailesi ve yetiştiği ortam, hocaları, talebeleri, eserleri gibi konular çerçevesinde ele alınacaktır. Özellikle Hz. Peygamber'in siyerine yönelik kaleme aldığı *Hulâşatü siyeri seyyidi'l-beşer* adlı muhtasar eseri muhteva, üslûb, kaynak, siyer yazıcılığındaki konumu gibi hususlarda incelenecektir.

1. Muhibbüddin et-Taberî'nin Hayatı ve İlmî Kişiliği

Müellifin künyesi kaynaklarda Ebu'l-Abbâs (Ebû Ca'fer) Muhibbüddin Ahmed b. Abdullah b. Muhammed et-Taberî el-Mekkî olarak geçmektedir. Nesebi Hz. Ali'ye kadar dayandırılmaktadır.² Doğum tarihi hakkında kaynaklarda farklı rivâyetlere de rastlanılmakta ve hicrî 610³, 611⁴, 614⁵, ve 615 tarihleri zikredilmektedir. Ayrıca doğum günü

¹ Mustafa Fayda, "Siyer ve Megazi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/325.

² Tâciüddîn es-Sübkî, *Ṭabaḳātü'ş-Şâfi'iyyeti'l-kübrâ* (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübü'l-Arabiyye, 1964), 8/18; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zehb fi ahbâri men zehb*, thk. Abdülkadir Arnavut-Mahmut Arnavut, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1991), 7/743; Celâlüddîn es-Süyûtî, *Ṭabaḳātü'l-huffâz* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye 1963), 514; Nesebi Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekir b. Muhammed b. İbrahim b. Ebî Bekir b. Fâris b. Yusuf b. İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdulvahid b. Musa b. İbrahim b. Musa. Ca'fer b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib şeklinde Hz. Ali'ye dayandırılmıştır.)

³ Bedrüddîn el-Aynî, *İkdü'l-cümân fi târihi ehli'z-zamân* thk. Muhammed Muhammed Emin (Kahire: Dâru'l-Kütüb ve Vesâikü'l-kavmiyye, 2009), 7/284; Muhibbüddin et-Taberî, *es-Simti'ü's-semîn fi menâkıbi üm-mehâti'l-mü'minîn*, thk. Muhammed Ali Kutub (Kahire: Dâru'l-Hadis, 1987), 9.

⁴ Bağdatlı İsmail, *Hediyetü'l-ârifin esmâ'ü'l-mü'ellifin ve âşârü'l-muşannifin* (İstanbul: Müessesetü't-Târihi'l-Arabi, 1951), 1/101.

⁵ Takıyyüddîn el-Fâsî, *el-İkdü's-semîn fi târihi'l-beledi'l-emîn*, thk. Muhammed Abdülkadir (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998), 3/67.

hakkında da bazı ihtilaflar vardır. 7 Cemâziyelâhir Perşembe ve 15 Cemâziyelâhir günleri kaynaklarda aktarılmaktadır. Ancak Muhibbüddin et-Taberî'nin 17 Cemâziyelâhir 615/10 Eylül 1218 yılında Mekke'de doğduğu genel olarak kabul görmektedir.⁶

Muhibbüddin'in ataları Taberistan'dan geldiği için Taberî olarak isimlendirilmiştir. 580/1184 yılı civarında babasının dedesi olan Ebû Bekir Muhammed b. İbrâhim et-Taberistânî'nin, Mekke'ye geldiği ve bu nedenle çevresinde Taberî olarak anıldığı ifade edilmiştir.⁷ Mekke'ye geldikten sonra ilmi alanda temayüz etmiş, önemli bir görev olan kadılık görevlerinde bulunmuş ve âlimler yetiştirmiş bir aile olduğu için aile mensuplarına ve Muhibbüdin'e Mekkî künyesi de verilmiştir. Şâfiî mezhebine mensup olmasından dolayı ise 'Şâfiî' olarak anılmıştır.⁸

Muhibbüddin hakkında yaygın olarak Ebu'l-Abbâs ve Ebû Ca'fer künyesi de kullanılmıştır.⁹ Ayrıca icra ettiği görevleri, ilmi birikim ve tecrübesinden dolayı 'Şeyhü'l-Harem', 'Hâfızu'l-Hicâz', 'Fakîhu'l-Harem' 'Muhaddisü'l-Hicaz' ve 'Şeyhü's-Şâfiyye' gibi lakaplar verilmiştir.¹⁰ 'Muhyiddin' lakabı da verilen müellif bundan hoşlanmamış ve yaygın olarak bilinen 'Muhibbüddin' lakabını tercih etmiştir. Bu konuyla ilgili Sehâvî, Muhibbüddin'in Medine'ye bir ziyaret gerçekleştirdiği, Hz. Peygamberi öven bir kaside yazdıktan sonra 'Muhyiddin' lakabını istemediğini ve ondan bu lakabın gitmesi için dua ettiğine dair bir rivâyete yer vermektedir. Dua neticesinde 'Muhyiddin' lakabının unutulup gittiği ve sanki hiç kullanılmamış gibi olduğuna yer vermektedir. *فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى* "Şu halde kendinizi temize çıkarmayın! Kimin günahattan sakındığını en iyi bilen O'dur." âyetine istinaden Muhyiddin lakabını tercih etmediği de söylenmiştir.¹¹

İnsanın şahsiyetinin oluşmasında çevrenin önemli bir etken olduğu herkes tarafından kabul edilen bir durumdur. Kişinin köklü bir ilmi geleneğe sahip olması ve alanında söz sahibi hocalardan ders alması eğitimde önemli bir merteye katılmaya vesile olacak etkenlerdendir. Muhibbüddin de böyle özelliklere sahip bir ortamda yetişti. Taberîler ailesi asırlara dayanan bir ilmi birikime sahip olmuş ve bu aileye mensup birçok âlim yetişmiştir. Onlardan tevarüs eden birikimden müellif de payını almış, onların bıraktığı ilim bayrağını ileriye taşıyabilmiştir.

Taberîler ailesi Mekke'nin köklü ailelerindendir ve bu aileden birçok ilim adamı ve yönetici çıkmıştır. Radiyyüddin Ebû Bekir b. Muhammed b. İbrahim b. Ebû Bekir b. Fârisî'nin Medine'yi ziyaretinde Allah'a dua ettiği ve kendisine yedi evlat verildiği ve

⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-)meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdüsselam et-Tedmurî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, 2000), 15/784; İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-şâfi ve'l-müstevfi ba'de'l-Vâfi*, thk. Muhammed Emin (Kahire: Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Amme, 1984), 1/342.

⁷ Zehebî, *el-Mu'cemü'l-muhtaş bi'l-muhaddisîn*, thk. Muhammed el-Habib el-Hîle (Taif: Mektebetü's-Sadik, 1988), 22; İbrahim Hatiboğlu, "Muhibbüddin et-Taberî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/339.

⁸ Süyûtî, *Tabakâtü'l-Huffâz*, 514.

⁹ Ebû'l-Hayr Şemsüddin es-Sehâvî, *et-Tuhfetü'l-laîfe fi târîhi'l-Medîneti's-şerîfe*, thk. Esat Trabzoni, 1979), 1/116.

¹⁰ Subkî, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, 8/18.

¹¹ en-Necm, 53/32; Sehâvî, *et-Tuhfetü'l-laîfe fi târîhi'l-Medîneti's-şerîfe*, 1/194.

çocukların hepsinin fakih ve âlim olduklarına dair kaynaklarda bir rivâyete yer verilmektedir.¹² Örneğin Muhammed b. Ebî Bekr (öl. 605), Ahmet b. Ebî Bekr (öl. 614), Abdullah b. Ahmed, Seyyide binti Ahmed bu ailenin yetiştirdiği önemli isimler olarak verilebilir.

Müellifin vefatı hakkında farklı rivâyetler bulunmaktadır. Bunlardan ilki 694/1295 yılı Cemâziyelâhir, ikincisi 694 yılı Rebûlevvel ayı, üçüncüsü 694 Ramazan ayı ve sonuncusu ise 694 yılı Zilkade ayı zikredilmektedir. Genel olarak tercih edilen görüş ise müellifin 2 Cemâziyelâhir 694/19 Nisan 1295 vefat ettiği'dir. Vefat ettikten sonra Mekke'de Mualla mezarlığına defnedilmiştir.¹³

Muhibbüddin önce babasının ve amcalarının derslerine iştirak etti. On iki yaşında hafızlığını ikmal etti. Ayrıca Mekke'de bulunan âlimlerin ilim halkalarına katıldı. Mekke, özellikle hac mevsiminde çeşitli beldelerden gelen âlimlerin ilim sohbetlerini gerçekleştirdiği bir mekân olması hasebiyle Muhibbüddin onlardan da istifade etti. Muhibbüddin'in ders aldığı bazı hocalar ve bunlardan okuduğu eserler şunlardır;

Ali İbnü'l-Mukayyer'den (öl. 643/1245) *Sünen-i Ebî Dâvûd ve Süneni Nesâî, Vâhidî'nin el-Vasî'tı, Sahîhain*,

Abdurrahman b. Ebî Harâmî'den (öl.645/1247) *Sahîh-i Buhârî*'nin bazı kısımları,

Takiyyuddin Ali b. Ebî Bekr et-Taberî'den *Sahîh-i Buhârî*,

Ya'kup b. Ebî Bekr et-Taberî'den (öl. 645/1247) *Câmiu't-Tirmizî*,

Şeyhülharem Necmüddin Beşîr b. Hamid et-Tebrîzî'den (öl. 646/1249) *et-Tenbîh fi'l-Fıkh*

Şuayb b. Yahyâ İbnü'z-Za'ferânî'den (öl. 645/1248) *Kitâbü'l-Erba'în el-büldâniyye*,

Ebü'l-Hasen İbnü'l-Cümmeyzî'den (öl. 649/1251) *Kitâbü'l-Erba'în el-büldâniyye ve Ebû Tâhir es-Silefî'nin Kitâbü'l-Erba'în el-büldâniyye'sini*,

Şerafüddin Ebî'l-Fadl el-Mursî'den (öl. 655/1257), *Sahîh-u Müslim ve Sahîh-u İbn Hibban*,

Ebü'l-Kâsım Kemâlüddîn Ömer b. Ahmed b. Hibetillâh b. Muhammed el-Ukaylî el-Halebî İbnü'l-Adîm (öl. 660/1262),

Kadı İshâk b. Ebî Bekr b. Muhammed b. İbrahim et-Taberî (öl. 668/1269),

Reyhan Ebû Ravh b. Abdullah el-Habeşî, Ebû Bekr Cemâlüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Mûsâ el-Ezdî el-Girnâtî'den (öl. 663/1265) hadis ve *Menakib-i Ebû Bekr ve Ömer*, eserlerini okudu.¹⁴

Muhibbüddin ilmini artırmak ve döneminin tanınmış hocalardan ders almak için birçok yolculuk gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede Medine de yolculuk gerçekleştirdiği bu merkezlerden biridir. Hem Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmiş hem de farklı bölgelerden gelen ilim adamlarından istifade etmiştir. Hatta bazı şiirlerini bu yolculuk esnasında yazmıştır.¹⁵ Onun gerçekleştirdiği yolculuklardan biri de Yemen ziyaretidir.

¹² Muhammed el-Emîn el-Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer fi a'yâni'l-karni'l-hâdi 'aşer*, thk. Mustafa Vehbi (Kahire: Matbaatü'l-Vehbiyye, H. 1284), 2/461.

¹³ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 7/744; İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, 1/347; Zehebî, *el-Mu'cemü'l-muhtaş bi'l-muḥaddişin*, 22.

¹⁴ İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, 1/347; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-)meşâhir ve'l-a'lâm*, 52/210; Muhibbî, *Hulâşatü'l-Eser*, 2/457.

¹⁵ Fâsî, *İkdü's-semîn*, 3/67; İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, 1/346.

Yemen Resûlî hükümdarlarından (1250-1295) Melikü'l-Muzaffer Yusuf b. Ömer (öl. 694/1295) onu Yemen'e davet etmiş ve orada *Gâyetü'l-Ahkâm* adlı eserini Melik'e okumuştur. Melik'in tensibiyle oradaki Mansûriye medresesinde iki yıl müderrislik yapmıştır.¹⁶

Müellifin bir diğer yolculuğu Mısır'a olmuştur. Burada da Mecidüddin el-Kuşeyrî'den (öl. 667/1268) ders almıştır.¹⁷ Zaten önemli bir ilim merkezi olan Mekke'de birçok âlimden istifade eden Muhibbüddin Medine, Yemen ve Kahire gibi merkezlerdeki âlimlerden de yararlanmıştı.

Müellifin yetiştirdiği talebelerine bakıldığında önemli simaların olduğu görülecektir. Muhibbüddin'den ders alan âlimlerden bazıları şunlardır; Muhammed b. Ahmed el-Kastallânî (öl. 686/1287), Abdülmü'min b. Halef ed-Dimyâtî (öl. 705/1306), Ebü'l-Hasan İbnü'l-Attâr (öl. 724/1324), Alemüddin el-Birzâlî (öl. 739/1339), Kutbüddin el-Halebî (öl. 735/1335), Ebû Hayyân el-Endelüsî (öl. 745/1344). Ayrıca Mekke kadılığı yapan oğlu Cemâleddin Muhammed ile torunu Necmeddin Muhammed b. Muhammed de Muhibbüddin'den ders aldı. Ayrıca çeşitli alanlarda telif ettiği eserleriyle tanınan tarihçi Zehebî de (öl. 748/1348) Muhibbüddin'in oğlu Cemâleddin vasıtasıyla Muhibbüddin et-Taberî'nin rivâyet ettiği eserlerin icâzetini aldığını eserinde belirtmiştir.¹⁸

Muhibbüddin tefsir, hadis ve Kur'an ilimlerini tahsil etti. Fıkıh alanında özellikle Şâfiî fıkıhında önemli bir konum elde etti. Bu nedenle kendisine 'Şeyhu's-Şâfiyye' denildi. Hadis alanında da hem rivâyet hem dirâyet konularına hâkimiyetinden dolayı 'Muhaddisü'l-Hicâz' lakabı verildi.¹⁹

Muhibbüddin, ihlaslı oluşu, insanlara yardımcı olması, zühd ve takvası ile çevresinde tanınmaktaydı. Hakkında birçok kaynakta övgü dolu ifadelere rastlamaktayız. İbnü'l-Müsdî (öl. 663/1265) onu 'Kutbu's-Şerîa',²⁰ Muhibbüddin b. Reşid el-Fihri (öl. 1259 - 1321) ise "Şeyhü'l-Fakîh, muhaddis", "Harem'in Şeyhi, fakih ve faziletli âlimlerden biri" olarak nitelemiştir. Zehebî de onu âlim ve arif biri olarak tarif etmiştir.²¹ Yâfiî (öl. 768/1367) ise "fakih, hafız, şeyhülharem, Hicâz'ın fakih ve Şâfiî şeyhi" olduğunu kaydetmiştir.²² Şâfiî olmasından hareketle Selahaddin el-Alâî onu, "Mekke'de Şâfiî'den sonra onun gibi biri çıkmadı" diyerek övmüştür.²³ Özellikle onun Yemen Resûlî Hükümdarı, Melikü'l-Muzaffer Yusuf b. Ömer ile iyi ilişkiler kurduğunu görüyoruz. Ayrıca zaman zaman yazışma yaptıkları da olmuştur. Bu nedenle Melik, Muhibbüddin'i Yemen'e çağırması ve onunla hadis sohbetleri yapmıştır.²⁴

¹⁶ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, 52/210; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 7/744; İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-şâfiî*, 1/347; Sübkî, *Ṭabakâtü's-Şâfi'iyyeti'l-kübrâ*, 8/18.

¹⁷ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, 52/210; Sâfedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, thk. Ahmet Arnavûd (Beyrut: Dâru't-Türasî'l-Arabi, 2000), 22/186.

¹⁸ Zehebî, *el-Mu'cemü'l-muhtaş*, I, 22-23; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 7/744.

¹⁹ Zehebî, *el-Mu'cemü'l-muhtaş*, 22.

²⁰ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, 52/210.

²¹ Zehebî, *el-Mu'cemü'l-muhtaş*, 22.

²² Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân ve ibretü'l-yakẓân fi ma'rifeti havâdişi'z-zamân*, I-IV (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997), 4/168.

²³ Fâsî, *İkdü's-semîn*, 3/65.

²⁴ Sübkî, *Ṭabakâtü's-Şâfi'iyyeti'l-kübrâ*, 8/18.

Muhibbüddin hayatını ilmî alanda verimli geçirmiştir diyebiliriz. Özellikle hadisçi olması nedeniyle hadis alanında birçok eser telif etmiştir. Hz. Peygamber'in eşleri, akrabaları, Aşere-i Mübeşşere ve Kâbe hakkındaki çalışmalarıyla da tarih ve siyer alanlarında katkı sunmuştur. Telif ettiği eserleri şunlardır: *el-Ahkâmü'l-kübâ (Gâyetü'l-ihkâm fi ehâdisi'l-ahkâm)*, *Hulâşatü siyeri seyyidi'l-beşer*, *et-Teşvik ile'l-beyti'l-atîk*, *Hayrü'l-kırâ fi ziyâreti Ümmi'l-kurâ (el-Kırâ li-kâsidi Ümmi'l-kurâ ve şevâbü zâlik*, *es-Simtü's-semîn fi menâkıbi ümmehâti'l-mü'minîn*, *er-Riyâzü'n-nağire fi fezâ'il (menâkıb)i'l-aşere*, *Zeğâ'irü'l-ukbâ fi menâkıbi zevi'l-kurbâ*, *Takrîbü'l-merâm fi Ğarîbi'l-Kâsım b. Sellâm*, *Muhtasaru 'Avârifi'l-ma'ârif*, *Şerhu Ğarîbi ehâdisi Câmî'i'l-uşûl fi ehâdisi'r-Resûl*, *İrşâdü'l-fakîh ilâ ma'rifeti'l-edilleti't-Tenbîh*, *el-Muharrer li'l-Meliki'l-Muzaffer*, *Ehâdis müşkile*, *Şerhu't-Tenbîh*, *eṭ-Ṭırâzü'l-Mühezzeb fi telhîsi'l-Mühezzeb*, *İstikşâ'ü'l-beyân fi mes'eleli's-şâzervân*, *Kifâyetü'l-mütehaḥfiẓ*, *el-Ukûdü'd-dürriyye ve'l-meşyehatü'l-Mekkiyye el-Muzafferiyye*, *'Avâtîfü'n-nuşra fi tafzîli't-tavâf'ale'l-umre*, *Tertîbü Câmî'i'l-mesânîd li'bni'l-Cevzî*, *el-Kâfi fi Ğarîbi'l-Kur'ân*, *el-Kabesü'l-esnâ fi keşfi Ğarîbi'l-ma'nâ*.²⁵

Müellif, yetiştirdiği öğrencileri ve yazdığı eserleri yanında önemli görevleri icra etmesiyle döneminde öne çıkan bir simadır. Onun bu yönleriyle de incelenmesi önem arz etmektedir. Köklü ilmi bir geleneğe sahip aileye mensup olması, onların tedrisinden geçmesi ve kendi gayretleriyle de devrin önemli âlimlerinin ders halkalarına katılması, müellifin eğitimine olumlu katkı yapmıştır. Aldığı bu eğitim sayesinde Mekke'de kadılık görevini yerine getirdiği rivâyet edilmektedir. Ayrıca ona, Mekke'nin ileri gelenlerine ve belli bir ilmi seviyede olan âlimlerine verilen Şeyhülharem vazifesi de verilmiştir. Şeyhülharem, Mekke'de ilmi faaliyetlere yön veren, ders veren, hac görevinin ve dini vazifelerin yerine getirilmesinde rehberlik eden kimselere verilen bir unvandı. Onun Şeyhülharem olması Mekke'de önemli görevleri yerine getirdiğini göstermektedir.²⁶

Bununla birlikte o, bir müderrisi. Medresede hocalık yaptı ve öğrenci yetiştirdi. Muhibbüddin'in ilmi birikiminden istifade etmek isteyen Melikü'l-Muzaffer Yusuf b. Ömer onu bizzat Yemen'e davet etti ve oradaki medresede müderris olarak atadı. Kendisi de *Gâyetü'l-Ahkâm* adlı eserini Muhibbüddin'den dinledi.²⁷ Müellifin yukarıda zikredilen kadılık, müderrislik ve şeyhülharemlik gibi ilmi birikim ve tecrübeyi gerektiren önemli vazifeleri yerine getirdiği görülmektedir.

2. Muhtasar Siyer Yazıcılığı ve Hulâşatü siyeri seyyidi'l-beşer

2.1. Muhtasar Siyer Yazıcılığı

“Muhtasar” veya “Hulâsa”, kelime olarak kısaltılmış, özetlenmiş manasına gelmektedir. “Hasr” kelimesinden türemiştir. Geniş bir şekilde ele alınan eserin kısaltılmış hali veya konunun özetlenmiş halini içerir. Muhtasar (ihtisâr) ile müceẓ (icâz), ayrıca mülahhas (telhîs), Hulâşa mühezzeb (tehzîb), muhtâr (ihtiyâr), muntekâ (intikâ), mün-

²⁵ İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, 1/347; Hatiboğlu, “Muhibbüddin et-Taberî”, 31/39.

²⁶ Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Şeyhülharem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 39/90.

²⁷ Fâsî, *İkdü's-semîn*, 3/67; İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, 1/346.

tehâb (intihâb) ve mücerred (tecrîd) kelimeleri de muhtasar ile yakın anlamda kullanılmıştır.²⁸ Muhibbüddin eserin mukaddimesinde Hz. Muhammed'in hayatını muhtasar bir şekilde ele alacağını ifade etmiş ve bu nedenle de kitabını "Bir eserin özet halinde kaleme alınmasından meydana gelen telif türü" olarak adlandırılan muhtasar yani "Hulâsa" olarak isimlendirmiştir.²⁹

Muhtasar türü eserlere literatürde genel olarak hicri dördüncü yüzyıldan sonra rastlanılmaktadır. Özellikle çeşitli ilim dallarında yazılan eserlerin muhteviyatının genişliği ve içeriklerin zenginliği eserlerin hacimlerini hayli büyütmüş ve ansiklopedik tarzda eserlerin oluşmasına vesile olmuştur. Tafsîlatlı yazılan bu tür eserlerin hacim olarak genişlemesi, mesajın muhatap kitlesine ulaşmasında bazı dezavantajları da beraberinde getirmiştir. İslam âlimlerinin sıklıkla başvurduğu sened zincirlerinin uzunluğu, konuların içeriğinin ancak belli bir ilmi birikime sahip kimselere yönelik olması gibi nedenlerle müellifler yazmış oldukları eserleri kısaltarak/özetleyerek tekrar kaleme almışlardır. Bu arada gereksiz veya önemsiz gördükleri bilgileri de çıkarmışlardır. Bazen de müellifin ilgili konuda hacimli bir eseri olmadığı halde diğer eserlerindeki bilgilerden veya kendi düşünce dünyasına göre özet olarak bir eser kaleme almışlardır.

Endülüslü âlimlerden İbn Fâris'in (öl. 395/1004) *Evcezü's-siyer*'i ile İbn Hazm'ın (öl. 456/1064) *Cevâmi'u's-sîre* ve İbn Abdilberr'in (öl. 463/1071) *ed-Dürer fi'htisârî'l-megâzî ve's-siyer* adlı eserleri muhtasar siyer yazımının ilk örneklerindedir. Müstakil muhtasar siyerlerin yanında yukarıda zikredildiği gibi müellifin kendi eserinden ihtisar ederek kaleme aldığı muhtasar siyerlere ise Muhibbüddin'den yaklaşık 80 sene sonra vefat eden müellif İbn Kesîr ve Moğultay b. Kılıç'ı (öl. 762/1361) zikredebiliriz. İbn Kesîr *el-Bidâye ve'n-Nihâye* adlı eseri kaleme almış ve geniş bir şekilde siyer konularını işlemiştir. Bununla birlikte özet olarak sadece siyer konusunda ise *el-Fuṣûl fi sîreti'r-Resûl*'ü yazmıştır. Moğultay b. Kılıç da *ez-Zehrû'l-bâsim*'i özetleyerek *el-İṣâre ilâ sîreti'l-Mustafâ ve târîhi men ba'dehu mine'l-hulefâ* eserini telif etmiştir. İzzüddîn İbn Cemâ'a'nın (öl. 767/1366), Abdülmü'min ed-Dimyâtî'nin (öl. 705/1306) *el-Muhtasar fi sîreti seyyidi hayri'l-beşer* adlı siyerini *el-Muhtasarü'l-kebîr* ismiyle tekrar kaleme almasını, başka müelliflerden ihtisara örnek olarak verilebiliriz.³⁰

Memlükler dönemi siyer yazıcılığı ile ilgi bir makale kaleme alan Güllü Yıldız, konuyu detaylıca incelemiş ve dönemin özellikleriyle birlikte muhtasar siyer türüne ait şu bilgilere yer vermiştir;

"Muhtasar türü siyerlerle ilgili belirtilmesi gereken en önemli husus, ihtiva ettikleri konular açısından kapsamlı siyerlerle örtüşmeleridir. Genelde küçük bir cilt halinde neşredilen ya da yazma nüshaları ortalama 20-40 varak arası olan bu eserler, başlıklarında veya mukaddimelerinde yazarları tarafından muhtasar ya da telhis oldukları açıkça ifade edilen eserlerdir. O nedenle kapsamlı siyerlerden ayrıştırılmışlardır. Muhtasar türünün bütün özelliklerini taşıyan bu eserler her konuyla ilgili son derece özet,

²⁸ İsmail Durmuş, "Muhtasar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 20/63.

²⁹ Muhibbüddin et-Taberî, *Hulâṣatü siyeri seyyidi'l-beşer*, thk. Muhammed Abdulgaffar Han (Haydarâbât: Dâiretü'l-Maârif'l-Osmaniyye, 2005), 1.

³⁰ Güllü, Yıldız, "Memlükler Dönemi Siyer Yazıcılığına Genel Bir Bakış", *İslam Tetkikleri Dergisi* 10/1 (Mart 2020), 339-340.

tartışmalardan ve ihtilaflı rivâyetlerden uzak, sened ve kaynak zikretmeksizin bilgilerin derç edildiği metinlerdir. Muhtasar metinlerin telifi ile eğitim gayesi arasındaki yakın irtibat, fıkıh ve hadis gibi İslâmî ilimlerin diğer alanlarıyla ilgili sıkça dikkat çekilen bir husustur. Fıkıh ve hadis metinleri kadar yoğun olmasa da muhtasar siyer metinlerinin de ders halkalarında okunduğu bilinmektedir. Nitekim İbn Seyyidünnâs'ın kendi muhtasarının mukaddimesindeki 'alınması ve nakledilmesi kolay ve mübtediler için aydınlık, müntehîler için de hatırlatma olsun diye onu telhis etme gereği duydum' şeklindeki sözleri, bu metinlerinin fonksiyonuna dair net bir ifadedir.³¹

Memlükler döneminde yaşayan ve muhtasar siyer telif edenlerden bir de Muhibbüddin et-Taberî'dir. Müellifin Hz. Peygamber'in aile hayatına ve Ehl-i beytine dair yazmış olduğu eserlerinin yanında muhtasar olarak telif ettiği *Hulâşatü siyeri seyyidi'l-beşer* adlı eserinin konumunu tespit etmek önem arz etmektedir. Eserin özgün olarak mı telif edildiği yoksa diğer eserlerinin bir alıntısı olarak mı telif edildiği hususu kitabın değerini ortaya koyma açısından önemlidir. Diğer eserlerinde uyguladığı metodu mu kullanmış yoksa farklı bir metot ile mi *Hulâşatü siyer*'i kaleme almıştır veya döneminde yazılan diğer muhtasar siyerlerden onu ayıran bir özelliği bulunmakta mıdır? Bu ve benzeri sorulara cevap bulmak üzere Muhibbüddin ve eserleri incelenip değerlendirilecektir. Ayrıca usul, dil, muhteva, kaynak açısından da eser tahlil edilecektir.

Makalemize konu olan müellifin siyer çalışması Muhammed Abdulgaffar Han tarafından Haydarabad'da tahkikli olarak 1991 yılında neşredilmiştir. Muhakkik çalışmasında hadislerin tahrirlerini yapmış, ismi geçenler hakkında bilgiler vermiştir. Eserin Haydarâbâd'da bulunan Âsifiye kütüphanesindeki 96 varak olan nüshasını kullanmıştır. Biz de makalemizde bu çalışmayı esas aldık.

2.2. Eserdeki Metodu

Muhibbüddin muhtasar siyerini kaleme alırken muhtasar bir eser tertip etme amacından kaynaklı bir usûl takip etmiştir. Hz. Peygamber'in siyerinde önemli olaylara değinmiş kısa ve öz olarak bilgi vermekle yetinmiştir. Eserde şemâil olarak nitelenebilecek olan kısım ise hacim olarak daha fazla yer kaplamaktadır.

Bazı siyer eserlerinde önce Hz. Peygamber'in hayatı bütünüyle kronolojik olarak ele alınarak incelenirken, Muhibbüddin kendine göre bir tercihle siyer ve şemâil kısımlarını harmanlayarak ele almıştır. Eserin başında Hz. Peygamber'in doğumunu ele almış ve vefatı ile bitirmiş, şemâil konularını ise aralara yerleştirmiştir. Örneğin siyer müelliflerinden olan İbn Kesîr (öl. 774/1373) ise *el-Fuşûl fi sîreti'r-Resûl* isimli muhtasar eserinde Hz. Muhammed'in nesebini, hicretini, gazvelerini ve vefatını, kısacası hayatını ilk bölümde ele almış, eşleri ve evlatları, hizmetçileri, ahlakı, sıfatları gibi şemâil ve hasâis konularını ise ikinci kısımda incelemiştir.³² Eserde gazveler incelenirken sadece ne zaman ve kime karşı yapıldığına dair kısa bilgilerle yetinilmiştir. Bunun yanında Hz. Peygamber'in haccı ve mucizeleri daha detaylı incelenmiştir.

³¹ Yıldız, "Memlükler Dönemi Siyer Yazıcılığına Genel Bir Bakış", 340-341.

³² Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Fuşûl fi sîreti'r-Resûl*, thk. Muhammed İd el-Hadrâvî (Beyrut: Müessesetü'l-Ulûmi'l-Kur'ân), 1981. 407-410.

Ele aldığı konuda önce kendinin de kabul ettiği bilgiye yer vermekte ardından konu hakkında farklı rivâyet ve görüşler varsa onları aktarmaktadır. Ancak o, konu içerisinde farklı rivâyetlere yer verdiği gibi kendi tercihini de belirtmektedir. Eserin mu-kaddimesinde Hz. Peygamber'in nesebinin nereye kadar ulaştığı hakkındaki rivâyette ittifak ve ihtilaf edilen bilgilere yer vermiştir. Ayrıca Kureyş'in atalarının Nadr mı yoksa Fihri mi olduğu hakkında kendi görüşünü ifade etmiştir. “İlk görüş daha doğru ve daha meşhurdur” diyerek kendi görüşünü aktarmıştır.³³ Yine Hz. Peygamber'in doğduğu yıl ile ilgili rivâyetleri aktarmış “Hz. Peygamber Fil yılında doğdu” bilgisini tercih etmiştir. Bir diğer örnek ise Hz. Peygamber'in vefat ettiği 60 ve 65 yaşında olduğuna dair rivâyetleri vermekle birlikte; 63 yaşında vefat ettiği rivâyetinin doğru olduğunu kabul ederek kendi tercihini belirtmektedir.³⁴ Gazvelerin sayısının 25 olduğu hususunda İbn İshak, Ebû Ma'şer, Musa b. Ukbe gibi önemli isimlerin de görüşlerine yer verilmiştir. Ancak kendisi Hz. Peygamber'in gazvelerinin sayısının 22 olduğunu kabul etmiş ve her bir gazvenin kısa açıklamasını yapmıştır.³⁵

Farklı ve kendine göre zayıf gördüğü rivâyetleri “gîle” veya “ruviye” kalıplarıyla dile getirmektedir.³⁶ Örneğin Hz. Peygamber'in çocuklarının isimleri hakkında bilgi verirken Abdullah'ın isminin Tahir olduğu rivâyetinde,³⁷ ilk çocuğu Kasım'ın vefat tarihinde,³⁸ Ru-kiye ile Hz. Osman'ın nikâhlanma zamanına dair³⁹ rivâyetleri bu kalıpla aktarmaktadır. Bu bilgilere bakarak onun muhtasar bir siyer kaleme almasına rağmen rivâyet farklılıklarına yer verdiğini, böylece konu hakkındaki yukarıda ifade edilen örneklerde ifade edildiği üzere doğru olduğunu düşündüğü rivâyeti tercih ettiğini görmekteyiz.

Siyerin en temel kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Muhibbüddin de muhtasar siyerinde âyetlere yer vermiştir. Onun her konuda âyete yer vermemesi eserin türü ile ilgili olmalıdır. Çünkü o diğer eserlerinde de âyetlere genişçe yer vermektedir. Hz. Peygambere Hira'da ilk vahiy gelmesinde Alak sûresine,⁴⁰ Hz. Peygamber'in isimleri konusunda İsrâ sûresinin ilk âyetine,⁴¹ mucizeler konusunda Huneyn Gazvesiyle ilgili âyete,⁴² Mekke'nin fethinde Kâbe'deki putların yıkılmasında,⁴³ Ebû Leheb ve hanımı Ümmü Cemîl hakkında,⁴⁴ Bilal-i Habeşî'nin Hz. Peygambere bekçiliği hususunda⁴⁵ âyetlere sadece ilgili kısım alınarak yer verdiği görülmektedir.

Müellifte dikkati çeken hususlardan biri de konu üzerinde farklı rivâyetler olmasına karşın meşhur olmayan görüşleri de kabul edebilmesidir. Örneğin Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliklerinden Abdülmenaf isminde bir çocuğu olduğu bilgisi vermekte

³³ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 5.

³⁴ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 268.

³⁵ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 36.

³⁶ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 5, 9, 15, 19.

³⁷ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 170.

³⁸ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 173.

³⁹ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 183.

⁴⁰ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 21.

⁴¹ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 51.

⁴² Taberî, *Hulâsatü siyer*, 114.

⁴³ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 133.

⁴⁴ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 131, 183, 184.

⁴⁵ Taberî, *Hulâsatü siyer*, 222.

ve bu konuda kesin ifade kullanmaktadır. Buna karşın Abdullah hakkında farklı görüşleri zikredebilmektedir. Hz. Peygamber'in evlatlarından ilkinin Kasım olduğu bilgisi siyer kaynaklarında meşhur ve yaygın görüş iken Kasım'ın ilk evlatları olduğu fikrinden farklı bir görüşe muhtasar bir eserde yer vermesi dikkat çekicidir.⁴⁶ Başka bir örnekte ise Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed ile evlendiğindeki yaşı konusundadır. Günümüzde de evlilik yaşıyla ilgili farklı tartışmaların yapıldığı ve konuyla ilgili farklı rivâyetlerin olduğu bir yerde Hz. Hatice'nin yaşının yirmi sekiz olduğunu söylemesidir. 28, 30, 40 ve 45 gibi farklı rivâyetlere yer vermeden yirmi sekiz yaşı ifade etmesi dikkat çekicidir.⁴⁷ Hz. Aişe'nin Hz. Peygamberle olan evliliğinde hamilelik esnasında çocuğunun öldüğüne dair bir rivâyete yer vermesi de önemlidir.⁴⁸ Her ne kadar zayıf bir görüş olsa da bu tür rivâyetlere yer vermesi eseri önemli kılan hususlardan biridir. Bir diğer dikkat çekici husus Hz. Peygamber'in haccını ele alırken hicretten önce iki hac yaptığını değinmesidir. Haccın farz kılınma zamanı olarak kaynaklarda hicri 5, 6, 7, 8, 9, 10 gibi farklı tarihler geçmektedir. Müellif ise ağırlıklı görüş olan hicri 9. yılın aksine hicri altıncı yıl olduğunu belirtmektedir.⁴⁹

Muhibbüddin'in diğer eserleri incelendiğinde *Hulâşatü siyer*'inde farklı rivâyetleri öncelendiği görülmektedir. Müellif diğer eserlerinde farklı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu nedenle muhtasar siyerinin özgün olduğunu ifade edebiliriz. Örneğin Hz. Peygamber'in hanımlarının hayatını ve faziletlerini anlattığı *es-Simtü's-semîn* adlı kitabında Hz. Peygamber'in evlendiğinde yaşının 21 olduğunu zikretmiş bununla birlikte 25 ve 30 yaşının da rivâyet edildiğini ancak genel görüşün 25 olduğunu söylemiştir. *Hulâşatü siyer*'de Hz. Hatice'nin yaşını 28 olarak vermekte iken *es-Simtü's-semîn*'de 40 olarak vermiştir. Ayrıca *Hulâşatü siyer*'de Hz. Peygamber'in Abdülmenaf isminde evladına değinirken *es-Simtü's-semîn*'de bu bilgiye hiç yer vermemiştir. Burada Muhibbüddin'in eserleri arasındaki bilgi farklılığını tespit için kitaplarının yazımında öncelik/sonralık gibi hususlar araştırılmıştır. Buna rağmen bilgi ve tercih farklılığının nedeni hakkında araştırmamız neticesinde herhangi bir sonuca ulaşamamıştır.

Hadis rivâyetlerinden de istifade eden müellif muhtasar bir eser olmasından kaynaklı rivâyetlerin senedlerini terk etmekte yalnızca birkaç yerde rivâyet zincirine yer vermektedir. Aktardığı rivâyet, Muhibbüddin'in icazetini aldığı bir hadistir. “Hz. Aişe'ye (*r.anha*) *isnad edilen bir rivâyete göre Hz. Peygamber veda haccı esnasında Hacun dağında Hz. Aişe (r.anha)'nin yanına uğradığında oldukça hüznü ve ağlar bir vaziyetteyken sonra gâyet neşeli ve güler yüzlü bir şekilde tekrar gelmiş, bunun sebebini soran eşine: “Annem Âmine'nin kabrine gittim ve Allah'tan ona hayat vermesini diledim. Allah da hayat verdi, annem bana iman etti ve Allah tekrar onu geri aldı.”* Kendi ifadesiyle bu hadisi kıraat yoluyla hicri 636 yılında Mekke'de almıştır. Rivâyet zincirinin geçtiği yer ise Hz. Peygamber'in annesinin diriltip iman ettiği konusudur.⁵⁰ Diğer yerlerde genel olarak son râvi aktararak hadisleri

⁴⁶ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 172.

⁴⁷ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 19.

⁴⁸ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 152.

⁴⁹ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 38; Abdülkerim Özaydın, “Hac”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/387.

⁵⁰ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 7. (Bu rivayet hem sened, hem metin yönünden eleştirilmiş uydurma olarak nitelendirilmiştir. Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzi, *el-Mevzû'ât*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman (Medine: el-

almış ve senedleri düşürmüştür. Örneğin Enes b. Mâlik,⁵¹ Berâ b. Âzib,⁵² Hz. Aişe,⁵³ Hz. Ali,⁵⁴ Zeyd b. Erkam,⁵⁵ ve İbn Abbas'ın rivâyetleri diğer râviler düşürülerek verilmiştir. Hz. Peygamber'in isimleri konusunda ise hiç râvi ismi vermeden direkt rivâyeti aktarmıştır.⁵⁶ Hadis kullanımına bir diğer misal ise Muhammed b. Mesleme'den gelen Hz. Peygamber'in Uhud ve Huneyn Gazvelerindeki zırhları ve isimlerine dair rivâyetleridir.⁵⁷

Eserde bazen de son râvi düşürülerek doğrudan Hz. Peygamber'in dilinden rivâyet aktarılmaktadır. Örneğin Hz. Peygamber'in isimleri anlatılırken “*Hz. Peygamber dedi ki...*” denilerek sened hafz edilmiştir.⁵⁸ Ayrıca müellif burada Hz. Peygamber'in isimlerinin sayısının fazla olduğu söylemiştir. Ancak kendisi eserde onları ihtisar ederek meşhur olanlarını seçtiğini belirtmiştir. Onun bu tasarrufu eserin muhtasar olmasından kaynaklıdır.⁵⁹ Dil hususuna bakılacak olursa müellif akıcı ve herkesin anlayabileceği tarzda düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu yönüyle eserin halka yönelik yazıldığı söylenebilir. Muhibbüddin kendi bilgisi çerçevesinde oluşturduğu metin örgüsünde usûl olarak nadiren aldığı kaynağı zikretmektedir.

2.3. Eserin Muhtevası

Müellif daha önce de ifade edildiği gibi siyer ve şemâil hakkında eserini yazdığını belirtmişti. Bunu yaparken mesajın halka en kısa ve öz şekilde ulaşabilmesi için bilgiyi süzerek temel konuları ele almıştır. Eser genel olarak incelendiğinde Muhibbüddin, Hz. Peygamber'in doğumundan vefatına kadar cereyan eden olaylara ve Hz. Peygamber'in aile fertleri, arkadaşları, elçileri eşyaları, elbiseleri, hayvanları gibi bilgilere yer vermektedir.

Muhibbüddin mukaddimede hamdele ve salvele kısmını da bir cümleyle zikrettikten sonra kitabı yazış amacını ve metodunu şu cümlelerle ifade etmiştir. “*Bahsettiklerine hamd olsun, geniş yardımlarından dolayı da şükrolsun. Bu eser “Muhtasardır” ve kitap; Hz. Peygamber'in nesebi, doğumu, gazveleri, halleri, haccı ve umresi, isimleri, sıfatları, güzel ahlakından bazıları, mucizeleri, eşleri ve çocukları, amcaları ve halaları, hizmetçileri, atları, malları, silahları ve elbiseleri ve vefatını içermektedir. Söz konusu bilgileri, hızlı ve aceleci olan bir kimsenin az yemekle yetinmesi gibi, asılların ve furû'ların en güzeli olacak şekilde, büyük çaplı eserlerden süzmek, küçük çaplı eserlerden özetlemek sûretiyle toplam on iki kitaptan toplayıp bir araya getirdim.*”

Muhibbüddin siyerini 24 fasıl olarak kaleme almıştır. Bölümler ve konularını şu şekilde belirlemiştir.

Mektebetü's-selefiyye, 1966), 1/283; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (Beyrut: Mektebetü'l-Maârif, 1990), 2/281. Diğer sahih rivayetlerle çelişmektedir. Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmi'u's-Şahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru'l-İhyai't-turâsi'l-arabiyye, 1991), “Cenâiz”, 106.

⁵¹ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 61.

⁵² Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 61, 260.

⁵³ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 64.

⁵⁴ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 66.

⁵⁵ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 36.

⁵⁶ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 50.

⁵⁷ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 261.

⁵⁸ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 50.

⁵⁹ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 52.

Birinci Fasıll	: Hz. Peygamber'in Nesebi
İkinci Fasıll	: Doğumu
Üçüncü Fasıll	: Halleri
Dördüncü Fasıll	: Gazveleri
Beşinci Fasıll	: Haccı ve Umresi
Altıncı Fasıll	: İsimleri
Yedinci Fasıll	: Sıfatları
Sekizinci Fasıll	: Ahlaki Özellikleri
Dokuzuncu Fasıll	: Mucizeleri
Onuncu Fasıll	: Eşleri
On birinci Fasıll	: Çocukları
On ikinci Fasıll	: Çocuklarından evlenenler
On üçüncü Fasıll	: Amcaları ve halaları
On dördüncü Fasıll	: Köleleri
On beşinci Fasıll	: Hür olan hizmetçileri
On altıncı Fasıll	: Gazvelerdeki bekçileri
On yedinci Fasıll	: Elçileri
On sekizinci Fasıll	: Kâtipleri
On dokuzuncu Fasıll	: Yakın arkadaşları
Yirminci Fasıll	: Hayvanları
Yirmi birinci Fasıll	: Malları
Yirmi ikinci Fasıll	: Silahları
Yirmi üçüncü Fasıll	: Elbiseleri ve Eşyaları
Yirmi dördüncü Fasıll	: Vefatı

Muhibbüddin Hz. Peygamber'in nesebiyle eserine başlamış ve nesebini Hz. Âdem'e kadar zikretmiştir. Ancak Adnan'a kadar olan kısımda ittifak olduğunu ondan sonraki kısımda ise ihtilaf olduğunu söylemek suretiyle Hz. Peygamber'in nesebini Adnan'a ittifakla, Adnan'dan Hz. Âdem'e ise ihtilafı olarak dayandırmıştır.⁶⁰

Bir başka başlık ise dönemin tartışmalı konularından birisi olan Hz. Peygamber'in annesinin imanı hakkındadır. Muhibbüddin bizzat kendi hocalarından aldığı icazet ile aktardığı hadisle Hz. Peygamber'in Allah'a dua ettiği, annesinin dirildiği ve ona iman ettiğini sonra tekrar ruhunu teslim ettiğine dair rivâyete yer vermesi önemlidir.⁶¹ Bu konuda herhangi bir itiraz veya farklı görüşe yer vermemesi onun da bu düşüncede olduğu kanaatini doğurmaktadır.

Hulâşatü siyer muhteva olarak incelendiğinde dönemin yaygın görüşlerine yer verildiği görülmektedir. Hz. Peygamber'in annesi Âmine'nin hamileliğinde nurun, Şam tarafını aydınlatması ve nur-i nebi olayı, Bahîrâ'nın onu tanınması ve "Bu âlemlerin rabbinin resulüdür. Allah onu âlemlere rahmet olarak göndermiştir" sözü,⁶² Şam yolculuğunda rahibin onu tanınması,⁶³ Hz. Peygamber'in sırtındaki nübüvvet mührü,⁶⁴ taşların ve

⁶⁰ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 4.

⁶¹ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 6.

⁶² Taberî, *Hulâşatü siyer*, 16.

⁶³ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 17.

⁶⁴ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 16, 60.

ağaçların Hz. Peygambere selam vermesi,⁶⁵ İsrâ ve Mirac olayı ile semada diğer peygamberlerle karşılaşması⁶⁶ örnek olarak verilebilir.

Bunun yanında eserde Hz. Peygamber'in mucizelerine de epeyce yer verilmiştir. Muhtasar olmasına rağmen seksen iki tane mucize olarak nitelendirdiği olaylara yer vermektedir. Burada Muhibbüddin'in Kur'an-ı Kerim'e verdiği değeri ifade etmemiz gerekir. Kur'an-ı-Kerim'in fesahati ile muarızlarını aciyete düşürdüğü münkirlerin birbirlerine yardım etseler de bir benzerinin getirilemeyeceği gibi vasıflarıyla onu en büyük mucize olarak vasıflandırmıştır. Bu açıklamanın ardından ise müellif şerh-ü sadr, ayın yarılması, Kudüs'ten haber vermesi, Hicret'te evini saran müşriklerin arasından yüzlerine toprak atarak çıkıp gitmesi, Hz. Peygamber'in hasta olanlara duası ile hasta olanların iyileşmesi, Hz. Enes'e duasıyla uzun ve bereketli bir ömür sürmesi, Uteybe'nin Hz. Peygamber'in bedduasına maruz kalması, hurma kütüğünün ağlaması bunlardan bazılarıdır.⁶⁷ Dikkati çeken husus, muhtasar olan eserin ağırlıklı konusunu bu mucizeler kısmının oluşturmasıdır. Hz. Peygamber'in mucizelerle dolu bir hayatı olduğu fikri eserde okuyucuya hissettirilmektedir.

Hulâṣatü siyer muhteva yönünden incelendiğinde siyer kısmının daha az ele alındığı görülmektedir. Bununla birlikte şemâil, hasâis ile Hz. Peygamber'in hanımları, âzatluları ve hizmetçileri, elbiseleri, hayvanları, silâhları, yatağı, müezzini, kâtipleri, amcaları, halaları, bekçileri gibi konuları siyerinin içerisine eklenmiştir. Daha önceden belirtildiği üzere Hz. Peygamber'in hayatını kısa tutması fakat kronolojik olarak hikâye üslûbuyla ele alması, temel konulara yer vermesi ve şiirle konuyu desteklemesi esere akıcılık katmıştır. Müellifin konular arası geçişlerini ve konuların sıralanmasında dikkatli davranmasını eserin diğer bir özelliği olarak belirtmekte fayda vardır.

2.4. Eserin Kaynakları

Muhibbüddin'in eserinde kaynak kullanımında çok fazla isme yer vermediğini görüyoruz. Aslında o, mukaddime kısmında "Söz konusu bilgileri, hızlı ve aceleci olan bir kimsenin az yemekle yetinmesi gibi, asılların ve furû'ların en güzeli olacak şekilde, büyük çaplı eserlerden süzmek, küçük çaplı eserlerden özetlemek sûretiyle toplam on iki kitaptan toplayıp bir araya getirdim." sözüyle kaynak kullanımı hakkında bazı bilgilere yer vermektedir. On iki eserden yararlandığını belirtse de müellif, ilerde zikredilen kaynaklar dışında, istifade ettiği bazı eserlerin isimlerine hiç değinmemiştir. Diğer eserlerine bakıldığında Muhibbüddin'in kaynak verdiğini, eser ismi zikrettiğini ve hadis âlimi olması nedeniyle rivâyetlere sık sık yer verdiği görülmektedir. Muhtemelen onlardan elde ettiği bilgileri harmanlayarak *Hulâṣatü siyer*'i telif ettiği ifade edebilir. Ayrıca *Hulâṣâ'*nın muhtasar bir eser olması da bu eserleri zikretmemesinin bir nedeni olabileceğini düşünebiliriz.

Kur'an-ı Kerim'in en büyük mucize olduğunu ifade eden müellif yukarıda zikredildiği üzere âyetlere yer vermektedir. Âyetleri ilgili yerlere konu bütünlüğünü ve akıcılığını sağlayarak yerleştirmektedir. Örneğin ilk vahyin gelişi konusunu işlerken Alak

⁶⁵ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 22.

⁶⁶ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 23.

⁶⁷ Taberî, *Hulâṣatü siyer*, 110-148.

sûresinin ilk âyetlerine,⁶⁸ Hz. Peygamber'in isimlerini anlatırken de İsrâ sûresinin 1. âyetine ve Cin sûresinin 19. âyetine atıf yapmaktadır.⁶⁹ Ayrıca hadisleri de konu içerisine derç etmektedir. Hicret yolculuğunda “Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyorsun, ya Ebû Bekr?” hadisini konu içerisine derç etmesini⁷⁰ ve Abdulmuttalib'in çocuklarının sayısı hakkında İbn Mâce'de yer alan Ali b. Salih'ten aktardığı rivâyeti, hadis kullanımına örnek olarak verebiliriz.⁷¹

Siyer eserlerinin kaynaklarından biri de şiirlerdir ve Muhibbüddin de *Hulâşatü siyer*'de şiirlerden istifade etmiştir. Muhtasar olmasına rağmen Hasâis bahsinde Hz. Peygamber'in sıfatları konusunda Ebû Tâlib'in ve Hz. Ömer'in kaynaklarda zikredilen sözlerine de yer vermiştir.⁷²

Muhibbüddin eserde rivâyet ettiği hadisi kullanmak suretiyle kendini de kaynak olarak vermiştir. O hadis ilminde hadis tahammül yollarından biri olan “şeyhine rivâyeti okuyarak ondan bu hadisi rivâyet etme yetkisini alma” olarak isimlendirilen “kıraat” yolu ile bir hadisi kullanmış ve burada kendini zikretmiştir.⁷³ *Hulâşatü siyer*'de ilk dönem tarihçilerinden biri olan İbn İshak birkaç yerde kaynak olarak verilmiştir. Muhibbüddin, İbn İshak'ın ismini verdiği yerlerde kitap ismini vermemiş sadece müellifin ismiyle yetinmiştir.⁷⁴ Hz. Peygamber'in eşlerinin sayısı hakkında yararlandığı müelliflerden biri Ebû Sa'd (Saîd) Abdülmelik b. Muhammed Hargûşî (öl. 406/1015-16) ve *Şerefü'n-nübüvve* adlı eseridir. Müellif bu eserden Hz. Peygamber'in eşleri hakkında istifade etmiştir.⁷⁵

Hulâşatü siyer, küçük hacimli bir eser olmasına rağmen siyer müellifleri tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Örneğin 16. yüzyıl siyer müelliflerinden olan *Târîhu'l-Hamîs* yazarı Diyarbekrî (öl. 990/1582) Hz. Peygamber'in nesebi, ebeveyninin durumu, gazvelerinin sayısı, Mekke'nin Fethi, Tâif Gazvesi, bıraktığı mirası gibi konularda birçok yerde *Hulâşatü siyer*'den alıntı yaparak onu kaynak olarak göstermiştir.⁷⁶

Sonuç

Eyyübîler döneminin sonları ve Memlükler döneminin başlarında Mekke'de yaşamış olan Muhibbüddin et-Taberî, ilim geleneğine mensup köklü bir aileye mensuptur. Döneminde tanınmış ilim adamlarından ders almış kendisi de önemli talebeler yetiştirmiştir. Muhibbüddin, hadis ve tarih alanında daha çok eser vermiş bununla birlikte halkın rahat bir şekilde anlayacağı tarzda akıcı bir dil ile Hz. Peygamber'in hayatını, şemâil ve hasâis konularını içeren muhtasar bir kitap yazarak, siyer ilmine katkı sunmuştur. Ayrıca eserde Bahîra olayı, Hz. Muhammed'in doğumunda görülen olayların

⁶⁸ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 21.

⁶⁹ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 50-51.

⁷⁰ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 31.

⁷¹ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 196.

⁷² Taberî, *Hulâşatü siyer*, 30, 62, 107.

⁷³ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 6.

⁷⁴ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid el-Mizyadi (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), 1/130.

⁷⁵ Taberî, *Hulâşatü siyer*, 169.

⁷⁶ Hüseyin b. Muhammed ed-Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs fi ahvâli enfesi nefis*, thk. Abdullah Muhammed el-Halîlî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), 1/422, 468, 2/66, 408, 3/106.

izahı, ebeveyninin konumu gibi konuları ele alınması süreç içerisinde şekillenen Peygamber tasavvurunun müellifte de bir yansıması olarak görülebilir.

Hulâsatü siyer muhtasar olmasına karşın içerisinde değişik rivâyetleri barındırması açısından önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Müellif Hz. Peygamber'in ailesi ve sahabeli hakkında yazmış olduğu eserlerde kullandığı bilgilerden farklı rivâyetleriyle eserini oluşturmuş, onlardan alıntı yapmadan özgün bir şekilde *Hulâsatü siyer*'i telif etmiştir. Kaynak kullanımında birkaç müelliften istifade etmiş, hadis rivâyetlerinde ise senede riâyet etmemiştir. Bazı yerlerde ise âyetlerden yararlanarak konulara açıklık getirmeye çalışmıştır.

Siyer bilgilerine kısa ve öz değinilirken delâil, şemâil ve hasâis bölümlerine geniş yer verilmiştir. Yine Hz. Peygamber'in gazveleri ve mücadeleleri konusu öz bir şekilde aktarılmıştır. Hz. Peygamber'in ailesi, akrabaları, ona ait eşyalar, binekleri gibi konuların da eserin önemli bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Konular arası bağlantı örgüsü gâyet güzel bir şekilde aksettirilmiştir. Özellikle mucizeler konusuna genişçe yer vermesi ve aktardığı örnekler 'hayatı mucizelerle donatılmış bir Peygamber' düşüncesinde olduğunu düşündürmektedir. Muhibbüddin et-Taberî'nin *Hulâsatü siyer*'de verdiği bilgiler daha sonraki müellifler tarafından kullanılmış olup bu esere kaynak olarak atıflar yapılmıştır.

Kaynakça | References

- Aynî, Bedreddin. *İkdü'l-cümân fi târîhi ehli'z-zamân*. thk. Muhammed Muhammed Emin. Kahire: Dâru'l-Kütüb ve Vesâikü'l-kavmiyye, 2009.
- Bağdatlı İsmail Paşa. *Hedyyetü'l-ârifin, esmâ'ü'l-mü'ellifin ve âşârü'l-muşannifin*. İstanbul: Müessesetü't-Târîhi'l-Arabi, 1951.
- Diyarbakırî, Hüseyin b. Muhammed ed-Diyarbakırî. *Târîhu'l-hamîs fi ahvâli enfesi nefis*. 3 Cilt. thk. Abdullah Muhammed el-Halîlî. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, 2009.
- Durmuş, İsmail. "Muhtasar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 20/63-64. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- İbn Tağrıberdî. Ebü'l-Mehâsin. *el-Menhelü's-şâfi ve'l-müstevfi ba'de'l-Vâfi*. thk. Muhammed Emin. Kahire: Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Amme, 1984.
- Fâsî, Takıyyüddîn. *el-İkdü's-semîn fi târîhi'l-beledi'l-emîn*. thk. Muhammed Abdulkadir Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, 1998.
- Fayda, Mustafa. "Siyer ve Megâzi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/324-326. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Hatiboğlu, İbrahim. "Muhibbüddin et-Taberî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/38-39. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- İbn İshâk. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. thk. Ahmed Ferid el-Mizyadi. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec. *el-Mevzû'ât*. thk. Abdurrahman Muhammed Osman. Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1966.
- İbnü'l-İmâd. *Şezerâtü'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*. thk. Abdülkadir Arnavut-Mahmut Arnavut. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 1991.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Beyrut: Mektebetü'l-Maârif, 1990.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ. *el-Fuşûl fi sîreti'r-Resûl*. thk. Muhammed İd el-Hadrâvî. Beyrut: Müessesetü'l-Ulûmi'l-Kur'ân, 1981.

- Kur'ân-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Şeyhülharem”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/90-91. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Muhibbî, Muhammed el-Emîn. *Hulâşatü'l-eşer fi a'yâni'l-karni'l-hâdî 'aşer*. thk. Mustafa Vehbi. Kahire: Matbaatü'l-Vehbiyye, Hicri 1284.
- Özaydın, Abdülkerim. “Hac”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/386-389. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Sâfedî. *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. thk. Ahmet el-Arnâvûd, Beyrut: Dâru't-Türâsi'l-Arabi, 2000.
- Sehâvî, Şemsüddîn. *et-Tuhfetü'l-la'tife fi târihi'l-Medîneti's-şerîfe*. thk. Esat Trabzoni, 1979.
- Sübkî, Tâcüddîn. *Tabakâtü's-Şâfi'iyeti'l-kübrâ*. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübü'l-Arabiyye, 1964.
- Süyûtî. *Tabakâtü'l-huffâz*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1963.
- Taberî, Muhibbüddin. *Hulâşatü siyeri seyyidi'l-beşer*. thk. Muhammed Abdulgaffar Han. Haydarâbât: Dâiretü'l-Maârif'l-Osmaniyye, 2005.
- Taberî, Muhibbüddin. *es-Simţü's-şemîn fi menâkıbi ümmehâti'l-mü'minîn*. thk. Muhammed Ali Kutub. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1987.
- Yâfi. *Mir'âtü'l-cenân ve 'ibretü'l-yakzân fi ma'rifeti havâdisi'z-zamân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997.
- Yıldız, Güllü. Memlükler Dönemi Siyer Yazıcılığına Genel Bir Bakış. *İslam Tetkikleri Dergisi* 10/ 1 (Mart 2020), 333-363. <https://doi.org/10.26650/iuitd.2020.671401>
- Zehebî. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-)meşâhîr ve'l-a'lâm*. thk. Ömer Abdüsselam et-Tedmürî. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-Arabi, 2000.
- Zehebî. *el-Mu'cemü'l-muhtaş bi'l-muḥaddişin*. thk. Muhammed el-Habib el-Hîle. Taif: Mektebetü's-Sadîk, 1988.